

Armastusest ja andestusest ballettides «Kratt» ja «Giselle»

Nii «Kratt» kui ka «Giselle» on Estonia repertuaaris olnud juba mitu head aastat, kuid uued osatäitjad ja pidevalt muutuv kontekst balleti ümber annab võimaluse nende teoste valguses elu, inimesi ja olukordi üha uuesti ja uuesti mõtestada.

Eduard Tubina ballett

«Kratt»

Koreograaf-lavastaja Marina Kesler

Peaosades Marcus Nilson (Peremees), Andrea Fabbri (Kurat), Liam Morris (Kratt), Jevgeni Grib (Sulane), Ketlin Oja ja Anna Roberta (Peretütär).

Adolphe Adami ballett

«Giselle»

Koreograafid: Jules Perrot, Jean Coralli ja Marius Petipa

Lavastaja Mary Skeaping

Peaosades: Ketlin Oja ja Nanae Maruyama (Giselle), Sergei Upkin ja Cristiano Principato (Albrecht) ja Jevgeni Grib (metsnik).

«Kratt»

Veebruarikuised «Kratid», mis küll toimusid enne suurt Ukraina sissetungi, panid aga tagantjärgi mõtlema sündmustele maailmas: maksamereliste «tuletants», mis aasta tagasi meenutas suuri metsatulekahjusid Austraalias, Ameerikas ja Siberis, muutusid uuesti pommitamise leekideks, ainult et mitte enam minevikus, vaid olevikus toimuvaiks. Ja kuigi nende sündmuste vahetuteks käivitajateks on kratid, siis mõlema taga on Peremeeste ahnus ja Kuradi hagu andvad nõuanded.

Selle aasta veebruaris nägime Peremehe rollis Marcus Nilsonit,

kultuur.postimee...

Estonia teater
Teater

kes aasta tagasi astus üles Sulase rollis (vt Postimees 11.10.2021). Nilsoni suutlikkus kehastada väga erineva iseloomuga tegelasi (sh Karenin «Anna Kareninas», vt Postimees 7.10.2021) mitmeplaaniiselt ja nüansirikkalt tõi talle tänavuse balletipreemia. Kui Sulasena oli Nilson siiras ja avatud noormees, kellel üldse on raske mõista maailmas valitsevat kurjust, siis Peremehena on ta ambitsioonikas, kuid keskpärane keskastme juht, kes tahab olla suurem kui anne ja tavavahenditega saavutatav võimaldavad.

Anna Roberta ja Jevgeni Grib balletis «Kratt».

Rünno Lahesoo

Võrreldes näiteks William Newtoniga, kelle Peremees on kleptokraatidest oligarhide mõõtu suller, on Nilson tagasihoidlikum – siinjuures on kaalukeeleks mitte ainult tantsijapoolne sisemine karakterivorming, vaid ka tema loomupärane plastika ja liigutuste mastaapsus, kehakuju ning kindlasti ka lavakogemus. Just see Peremehe keskpärasus, mida ta tunnustada ei taha ega suuda, muudab Nilsoni karakteri nii hirmutavaks: sellist tüüpi inimesi, keda võimunatukegi türanniks muudab, on meie ümber igal tasandil.

Nilsoni Peremehe jaoks on kõik teda ümbritsev: inimesed, olukorrad, masinad – vahendid temale ordenite teenimiseks, ning kui nad mingil põhjusel streigivad, siis tuleb neile «koht kätte näidata». Millise põlgusega viitab Nilsoni Peremees Sulase (Jevgeni Grib) tühjadele taskutele – täiesti mõttetu mees!

Ja Peretüttere suhe Sulasega on keelatud just seetõttu, et see on täiesti tulutu projekt – armastus, mis asi see veel on, näib Nilsoni Peremees imestavat. Kui nähtavat tulu ei too, pole mõtet üldse selle peale aega ega energiat kulutada. Nilsoni Peremehe jaoks on kõik mõõdetav, (Exceli) tabelisse paigutatav ja hinnatav. Sealt välja jäävat pole olemaski.

Kui Newtoni Peremehel oli tütrega (Ketlin Oja) mingi soe suhe olemas, ta lihtsalt ei soovinud, et tema õrn ja kaunis tütar mingi täiesti arusaamatu tüübiga semmib, siis Nilsoni Peremehe jaoks on tütred (Ketlin Oja ja Anna Roberta) vaid osaks eluprojektist, mille eesmärgiks on ikka talle kasu tuua. Ja rahavaene Sulane seda ei tee, ükskõik kui hingeliselt ja vaimselt rikas ta ka poleks

– vähemalt nii näeb seda piiratud perspektiiviga Peremees.

Peremehe ja Kuradi suhe «Kratiss» on osatäitjates kinni ning erinevad koosseisud teevad nähtavaks väga erinevad võimusuhted. Kui Newtoni Peremehe ja Gribi Kuradi suhtes oli olemas tugev erootiline, sadomasohhistlik alatoon, siis Nilsoni Peremehe ja Fabbri Kuradi suhe on hoopis asisem ja argisem.

Marcus Nilsoni suutlikkus kehastada nüansirikkalt väga erineva iseloomuga tegelasi tõi talle tänavuse balletipreemia.

Fabbri Kuradis on midagi tädilikku, mõjudes heatahtlikult ja sõbralikult: võis ette kujutada, kuidas ta mahehäälselt Peremehele ütleb: kolm tilka verd, see pole ju midagi... isegi doonorina võetakse sult enam – umbes nii, nagu ütleb administratiivjuht alluvale: kuule, see allkirjake siin dokumendil ei tähenda ju mitte midagi, puhas formaalsus...

Ka Krati projekti puhul rõhutab ta võimalikku kasu, ahvatleb mitte niivõrd meeleliste naudingutega (nagu Gribi Kurat), vaid pakub Nilsoni Peremehele võimalust «suurte ja võimsatega» ühe laua taga istuda, loob illusiooni Peremehest kui maailma jagajast. Kõikvõimalikud ohud, riskid ja isiklik vastustus ununevad Fabbri maheda Kuradi soovitusel ja hasartmängudes. Nilsoni Peremees läheb selle kõigega meelsasti kaasa: enam ei pea ta ise midagi tegema, tema asemel teeb seda Kratt (Liam Morris): väsimatu, kuulekas, vajadusel nähtamatu teener-ori, kelle töö tulemused võib ta enda arvele kirjutada.

Nilsoni Peremees vaadates meenusid juhtumid, kus ülemused alluvate töö tulemused enda saavutustena kirja panevad; õppejõud ja teadurid, kes tudengite panuse oma projektides «unustavad»; mehed, kes end toetanud naiste rolli ei märka. Ja see kõik toimub Fabbri-Kuradi sõbralikuna mõjuva toetuse ja jokk-skeemide najal.

Peremehe-Kuradi maailmale vastanduv Peretüttere ja Sulase maailm näib selles balletis olevat vähemate tõlgendusvõimalustega. Esiletõmmist väärib Jevgeni Gribi Sulase ja Anna Roberta Peretüttere kehaplastikate kokkusobivus – nad sobivad suurepäraselt! Ning Oja suutlikkus vastanduda Peremehe asisusele Peretüttere looduslähedase vahetuse ja siirusega, mis eriti pääses mõjule koos Nilsoni Sulasega.

«Giselle»

Rahvusvahelist teatripäeva tähistas Estonia teater «Giselle'iga», kus nimiosas oli ülemöödunud aasta Kristallkingakese auhinna laureaat Ketlin Oja. Kuigi Oja on kahel korral Giselle'i n-ö kiirkorras asendusena tantsinud: esimesel korral 2020. aasta veebruaris 2. vaatust kui Luana Georg 1. vaatuses trauma sai, ja teisel korral sama aasta sügisel, asendades kiirkorras haigestunud kolleegi.

Ketlin Oja ja Sergei Upkin balletis «Giselle».

Rünno Lahesoo

Sel kevadel õnnestus siis põhjalikult ettevalmistatuna publikut rõõmustada, partneriks Sergei Upkin Albrechtina. Nendega paralleelselt olid peaosades ka Nanae Maruyama ja Cristiano Principato – ning kuna võrdlevalt on alati kergem rolle analüüsida, siis räägin mõlemast koosseisust ja rollilahendustest.

Ketlin Oja «helesinistel» või «roosadel» rollidel (noored tütarlapsed) on üks eriline, ainult Ojale iseloomulik joon – kristallpuhtana mõjuv siirus ja seejuures üdini ulatuv sügavus, mis ei lase sel siirusel mõjuda naiivsena. Oja Giselle'i armastus Albrechti vastu ei ole teismelise tütarlapse hormoonidest tingitud pimestatud armumine nagu Maruyamal, vaid armastus läbib kogu tema isiksust: Upkini Albrecht heliseb tema hinges vastu – ja see helin võib olla ühtmoodi intensiivne nii 15-, 35- kui ka 65-aastasena.

Oja Giselle'i armastuses on kõike: mängulist koketsust, tõsidust, vaprust – ja muidugi jäägitu usaldus, mis teeb armastuse nii haavatavaks ja ühtlasi ka hävitavaks. Ta näeb Upkini Albrechtis midagi sellist, mida mees ise endas (ja ükski teine temas) pole näinud – see pole Oja Giselle'i kujutluspilt «kuldsest kuust armastatu seljas», see ongi Albrechtis olemas, kohtame seda 2. vaatuses –, kuid mehe aadliseisus ja varasem elu pole seda Giselle'is vastu helisevat iseloomujoont kunagi esile toonud.

Just see, et Giselle näeb temas seda inimest, kes ta ehk olla tahaks, paneb Upini Albrechti unustama kõik muu: seisuse, kohustused – ja tuleviku. Upkini Albrecht elab olevikuillusioonis,

Oja Giselle elab tulevikuillusioonis. Mõlemad on määratud purunema: Giselle kaotab tuleviku olevikule ja sureb südamevalust; Albrecht kaotab oleviku tulevikule ja peab pärast kõiki 2. vaatuses üle elatud sündmusi edasi elama sellise mehena, kellena Giselle teda nägi.

Mõlema jaoks on armastus elumuutev, hävitava jõuga sündmus: kui esimeses vaatuses on selles nii heas kui kurjas mõttes mängu, siis teises vaatus tõstab esiplaanile armastuses peituvat vastutuse, kahetsuse ja andestuse.

Nanae Maruyama ja Cristiano Principato balletis «Giselle».

FOTOd: Rünno Lahesoo

Rünno Lahesoo

Maruyama ja Principato esituses jääb «Giselle» maisemaks ja lihtsamaks: Maruyama Giselle on armumisest joobnud ning Principato Albrechti lihvitud maneerid mõjuvad lihtsale maatüdrukule nii meelitavalt, eriti tahumatu metsniku (Jevgeni Grib) taustal. Ja muidugi mõjub Principato donjuanlikule Albrechtile uimastava aroomina Giselle'i esimene armumine, võimalus olla neiule teejuhiks kire meeleliste tahkude avastamisel.

Kui Upkini Albrecht unustab tõepoolest oma seisuliku reaalsuse, siis Principato Albrecht on seikleja, kes on harjunud armumerel seilama ning ei tule selle pealegi, et sel võiksid olla mingid häirivad tagajärjed. Ilmselt õukonnadaamidega suheldes on tal õnnestunud neist mööda purjetada ja miks peaks see ühe lihtsa taluneiuuga teisiti olema?

Tema jaoks on Maruyama Giselle'i lihtsus ja siirus meeldiv vaheldus õukonna rafineeritusele. Ja kuigi Giselle'i surm teda vapustab ja elupäästmise 2. vaatuses rõõmustab, ei suuda Maruyama Giselle'i armastus ega andestus Principato Albrechti muuta, traagilised sündmused libisevad temast süvakihte puudutamata üle nagu vesi hane seljast.

Kui ma «Giselle'i» esmakordselt nägin, olid metsniku rollis Janis Garancis ja Aleksander Buldakov ning alati jäi mu hinge kripeldama küsimus, miks Giselle neid ei päästa vilide käest: armastasid ju nemadki neidu siiralt ning soovisid talle ainult

head. Praegune Skeapingi lavastus annab sellele küsimusele vastuse ja seda ka suuresti tänu osatäitjatele.

Kui metsniku rollis oli Anatoli Arhangelski, mõjus ta sünge ja hirmutavana – Giselle kartis teda ning metsniku head kavatsused olid just sellised, mis põrguteed sillutavad. Jevgeni Gribi metsnik on oma otsekoheuses tahumatu, isegi matslik ning tema kiindumust Giselle'i varjutab kiivus ja kättemaks Albrechtile. Andestuse eelduseks on kahetsus – metsnik küll kurvastab, kuid paraku tehtut ei kahetse.

Balleti võimalused pommide langedes

Balletti käsitletakse sageli kui nähtust, mis võimaldab reaalse elu koledustest põgeneda ilu maailma. Kahtlemata õige, kuid ainult osaliselt. Ballett, ka kõige klassikalisem ja muinasjutulisem, annab võimaluse ilu abil näha erinevate elunähtuse olemust, mida vahetul kujul kogedes ehk ei talu. «Giselle'i» maailma armumine/armastus, valetamine/petmine, kahetsus ja andestus on igal ajastul olulised nii isiklikus plaanis kui ka suures, riikidevahelises mõõtkavas – ja klassikaline vorm ei muuda käsitletavat kuidagi vananenuks või aegunuks.

Ballett annab võimaluse ilu abil näha erinevate elunähtuse olemust, mida vahetul kujul kogeda ehk ei talu.

«Kradi» muinasjutumaailm Kesleri vormituna on nüüdisaegsem ja seetõttu kergemini loetav, kuid siingi on juttu armastusest ja petmisest, paraku kahetsuse ja andestuse puudumisest. Ometi on siingi lootus, kuigi Peremeste maailmavaatele ja tegudele pole kerge vastu astuda: nad mõjuvad Kuradite skeemide tõttu loogiliste, mõistetavate, ainuvõimalikena – või siis on neid raske jälgida, tuvastada, nende kuritegelik olemus nähtavaks teha. Ometi usub Kesler «Kradis», et headus, siirus ja ausus, mis üksi jäädes üsna kaitsetud, suudavad inimesi ühendada ning ühisrindena kurjusele vastu seista.